

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

Iacobi Sadoleti S.R.E. Cardinalis, Epistolarum Lib. XVI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

& elegans, magnopere me delectavit: nihil enim video
 in liberis in eo, quod ad mundiciam Latinae linguae, o-
 mneque in ea lepores & venustates pertineat, quas apud nos
 prope tam intermissas, & quasi obsolescentes, tu homo non in
 Latinas, tam diligenter consecratis & exprimis, vt aut muta-
 tu horum locorumque conditio, aut Latium hinc ad vos vi-
 dentur esse translatum. Sed vt caetera in tuo carmine digna ap-
 probatione, sic illud maxime laudandum extollendumque est,
 quod vt arque incorrupta religionis patrocinium praestas: que
 pro hoc tempore calamitosa, oppugnata vndique, atque ve-
 nana quoque patior habere a quibus & legitime & fortiter defen-
 ditur: hoc magis ipsa suorum defensorum & nomen & memori-
 am tuam debet: & cum illis praemia apud Deum immortalia pa-
 rati sunt, dumanos quoque honores impartire. Quorum quidem
 in numero te egregias tenere partes, praecleara illa Christiana pa-
 trona, quam carmine tuo tam accuratè illustras, vel in primis
 habes. Sed haec haec tenent. Ego & benivolentiam erga me tuam
 magis facio, & meam tibi non minorem polliceor: tibi que hoc
 spectatum esse volo, me in omnibus officiis, quae fidelis amici
 cooperari, nec studio, nec voluntate tibi vnquam defuturum.
 Vale. Campen. V. Non. Maij. M.D.XL.

IACOBI SADOLETI S. R. E.
CARDINALIS, EPISTOLA-
rum Lib. XVI. Epist. I.

MC. SADOLETVS S. R. E. CARDINAL.
Alberto Pighio Campensi, S. P. D.

Vos libros de Hierarchia ecclesiastica principatu
 cum legerem, plurimaeque in illis inuenirem, quae
 tua cura & diligentia in lucem è tenebris, quasi vetu-
 statis prolata sunt: scateretque ibidem omnia optimis &
 auctoritatibus cernerem: equidem ingenium, & do-
 ctissimum, & notitiam tuam rerum antiquarum sum admira-
 tu. Probatam autem & religionem illa mihi res etiam in te o-
 scendit, quod vidi & cognoui, te opimo animo & consilio addu-
 ctum, quo Christianae Reipublicae tot malis detrimentisque affe-
 ctis, operam pro tua parte ferres, tantum negotii & laboris susce-
 pisse. Quae res, & mea simul propensa in doctos prolesque homi-
 nes voluntas, effecit, vt has ad te instituerè dare literas, quibus ti-
 mundicatem, cum mihi vehementer tua scripta probentur, pie-
 tatem tamen; & voluntatem tuam, multo etiam magis pro-
 barij.

bari. Itaque quod solet sequi necessarium, ut cum de quoquam bene existimamus, illum etiam diligamus: scito, me tantum suscepti benevolentia erga te, ut si quid exiterit, quod tibi ex me non modum aut honorificum possit accidere, neminem qui me tractat in amore & studio tibi gratificandi sis habiturus. Ego Romam non eram cum has scribebam literas: sed in ecclesia mea Carpentorachi, quod Nicæa veneram, ut ex longo & difficili morbo presertim prope valetudinem recrearem: quibus in locis hys me occupavit. Nunc in Italiam & ad Urbem cogitabam: quod cum in paucis mensibus, ut spero, pervenero, (si mihi id Dei benignitate saluo facere liceverit) ita memoriam tui, & meritum tuorum apud summum Pontificem Collegasque meos sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinales excitabo, & calefaciam: ut & ipsi, & ceteri omnes intelligant, doctis & excellentibus viris, quanquam alienigenis & absentibus, magnos tamen fautores in urbe Roma non desunt. Nec tamen prætermittam, quin interea dem ad Pontificem Maximam literas, debitumque imperium tibi & virtuti tue apud illum testimonium: quod hoc triduo omnino sum facturus. Sed quod ad priuatas meas cogitationes attinet: scito Alberte doctissime, me ex tuis libris in maximas angustias & sollicitudines animi constitutum esse. Versabar enim in eisdem planè studiis, & in eodem argumento elaborabam: iamque confeceram bonam partem habitationis meæ, cum tui ecce libri mihi inopinanti aduenerunt. Nunc quo me vertam nescio: si pergo atque insisto, videbor omnia abs te esse mutuatus. quid enim tu cuiquam reliquisti, quod is tanquam nouum aut inexpectatum possit dicere? Si desino, durum erit frustra à me susceptos fuisse tot labores. Quid igitur agam? quid opinor id, quod veteres etiam philosophi & iurisperiti faciebant, eisdem de rebus, alio modo. In quo hauriam de fontibus quoque tuis: nec me tantum scriptorum tuorum excellentia deterrebit (quanquam deterret illa quidè, & ut quiescam suadet) quantum adiuuabit copia: quæ facit, ut maiore etiam animo quam antea, & minore meo cum labore, confidam, fontem me curricula mei, in quod ingressus sum, bene & celeriter esse confecturum. Vale, & nos tui amantissimos dilige. Carpentorachi, III. Calend. Martij, M.D. XXXIX.

II.

IACOB. SADOLET. S. R. E. CARDIN. LAZARO BONAMICO S. P. D.

ADVENTVS ad nos Florebello nostri, cum mihi per famularem voluptati fuit: tum eò etiam gratior, & iucundior, quod & tuas is mihi attulit literas, & percontationibus meis quas hodie

in de re, periculis respondendo, omnia tua diligenter est per-
 stratum. Quo quidem sermonis genere, in quo videlicet Lazarus
 mecum, & amicis, & vir, quem ego & iudicio animi, & studio,
 & benevolentia complector propè singulari, vltro citroque ver-
 batur, nullum facile possum reperire suavius. Illud cupissem, vt te
 tuas occupationes non detinuisissent, quo minus ad me longiore
 epistolam mitteres. Non enim dici potest, quam libenter tuas e-
 pistolas legam, & quidem longissimam quanque libentissimè: vt
 si legas, tecum mihi videar loqui. Quod si olim in collo-
 quio nobis illud inerat & vitatum, & dulce, quod liberè, &
 sine cura vltis, sine cautione inter nos efficiebamus quacunque in
 horum veniant, quam nobis licentiam familiaritas dabit: qui
 nunc coarctat restrictos esse in scribendo, cum liceat eadem si-
 cuti libertate loquendi literas conficere, qua sermones con-
 ferimus. Sed tu vereris fortasse, ne tibi in epistolis tuas facun-
 diae replicanti, postea cum è suggestu iuuentutem doces,
 contra candidos desit oratio: quorum tu, quanquam optimus
 delectus es, captiones tamen vitare nequiuisti. Quid vis fieri?
 facillime hominum generi sophismata sunt, quibus captent ad-
 versos, & in laqueum inducant: quanquam capitaliora fortas-
 se vitantur, quam ea quae mentem ex suis educant locis. Sed
 quid ego cum ad iocandum minimè idoneum tempus sit: & ego
 iocans optans, ad veretem inter nos consuetudinem sic garru-
 lus sum. Nam si verum scire vis, mi Lazare, ego cum has
 scriberem literas, & in maxima eram solitudine de Repub. quã
 videri profectò quo in statu, vel potius quo in motu posita sit:
 tanta quidem vt aduersa in ea, & aspera horrere debeamus. Et
 tantum doloris acceperam ex morte summi viri, mihi collega, o-
 mnino & amoris, & officii vinculis coniunctissimi, Federici Fre-
 gii, talibus animus illo vulnere æger, ex dolore & tristitia
 tantum posse: cui tamen vulnere paulum quid medicamẽ-
 ta adhibuit tui absentis recordatio. Nunc reuiuisceret do-
 lor, quum ego ab huius argumento epistolæ penitus exclusum
 videri, & certum cum alia quadam mea lucubratiuncula tanti
 negotii satis sum lamentis profecturus. Eam schedam ad te
 perire Paulus Sacarus meus, quem ego cupientem iam diu ve-
 nitum esse ad grammasium Patauinum inuisere, & in eo dare operam
 non solum solum artium optimarum, sed studiorum etiam in dis-
 cendo & cum equalibus disserendo exercitationibus, libenter
 etiam admittit: tua fretus imprimis humanitate, & in nos beneuo-
 lentia non enim dubito, quin etiam tu sis eodem loco habiturus,
 ego habere soleo. Itaque illum ne commendo quidem: satis
 enim nobis nostra amicitia commendat. Tuam ad Donatum Rullũ
 epistolam legi perlibenter, non solum quia disserere & eradite scri-
 pra.

praestitit, ita ut accedat ad antiquitatis laudem: sed etiam, quod
hominem eum missa est, quem ego mirabiliter diligo, tum ver-
tibus eius, tum etiam officiis erga me, vel beneficiis potius pro-
uocatus: cui ipsi, quae meo meo verbis dico, si nos dignos faciat,
quos aliquando in hac loca veniens inuisit, permageum meo
aduentu eius, & ex conspectu letitiam esse capturum. Valeat
Lazare. XII. Cal. Octob. Carpent.

III.

IAC. SADOLETVS S.R.E. CARDIN. RO-
mulo Amaseo, S.P.D.

VENIENTI isthuc Iacobo Bordingo, qui Scholae Carpentor-
um triennium praefuit, optimo viro, & Graecis Latinisque
literis eruditissimo, non potui nihil ad te literarum dare, quam
commendarem tibi hominem, quem mediis fidias ego singulari
benevolentia complectorum etiam, tu ut agnosceres, meo
me tui cum summa item benevolentia retinere. Is ea de causa Bo-
noniam proficiscitur, ut quoniam dedit aliquot annos medicinae
operam, id studii & laboris in ista urbe perficiat, doctorumque
iudicio statuatur dignus, qui ipse quoque possit eam civibus suis ar-
tem & scientiam profiteri: quod illud magna cum ingenii & do-
ctrinae laude adepturum esse confido. Nunc, etsi non dubito mihi
Romule, quin quem a me, & diligi & probari intelligis, cum summa
studiis atque officiis omnibus profecturus: tamen sic volo te re-
stimare, vix quatenquam inveniri posse, in quo tua mihi officia ac-
cidere possint gratiora, quam in Bordingo, cui omnibus de cas-
sis merito amicissimus sum: cupioque eum quam maxime & ce-
lebrari & ornari. Quod tu praeter ceteros egregie mihi praestare
potes, qui praes Bononiensis iuventuti, & elegantibus ingenii do-
minaris, in ea urbe natus, e qua eruditio, & optimarum artium dis-
ciplina, in has transalpinas nationes dimanasse creditur. Post
autem haec sunt quae ego te posco: Primum ut diligas hominem ip-
se, & charum habeas: deinde, ut eidem doctos isthuc viros con-
sules, reddasque eum, & meo, & tuo testimonio omnibus nomi-
nibus. Postremo, ut cum publice iudicium de dignitate Bordingi per
doctorum collegium fieri: tu cum tuis omnibus, velto eum commo-
tu frequentiaque honestetis. Quamquam summa postulare com-
morum haec est: te ut ita geras aduersus Bordingum, amore, iu-
dicio, diligentia: ut intelligat ipse, meam hanc sibi commenda-
tionem apud te plurimum profuisse: egoque in hoc homine experi-
ar, id quod tamen iam pridem scio, me abs te non solum diligi,
sed etiam vehementer amari. Vale mi Romule. Carpent. IV. Cal.
Octob. M.D.XL.

IV.

JAC. SADOLETVS S.R.E. CARDIN.
Scipioni Blanchino, S. P. D.

Quoniam meus tuis literis, quæ tamē ad me tardissimè fuit
Dordoy, de eis rebus scribens, quæ isthic ipsi honoris sui comi-
tationem, valde feliciter & ex sententia processere: cum multa
interiorum erga se officia commemorat plena amicissimi in me,
quæ illam abbas meis literis commendaram, studii & benevolæ
voluntatis tibi dat præcipuè, summæ erga se humanitatis, &
perillam quædam liberalitatis testimonium: coactiq; tuo di-
cuntur se esse: pud te, & domo tua, tanquam sua comiter ac iu-
cunde vsum esse perferentur. Quod ego mi Blanchino in eam partē
scripsi, ut quamquam tu omnium doctorum virorum & fautor,
& observator sistam hoc mihi in ipso Bordingo honoris abs-
entia officii tributum esse non dubitem. Non enim sum oblitus,
cum ego olim isthac iter facerem, Bononiamq; venissem: te mihi
admodum publicum præsto fuisse: inuitatq; domum tuam
habere, & omnia signa egregii cuiusdam amoris mihi ostendit.
Quæ ergo tua tum humanitate cum non essem vsus, quod mihi
tantum præperum ac necessarium: recordor tamen, per-
illam habuisse, ac si & tecto, & opibus tuis ex labore vite planè
reuerenti fuissem. Neque verò postea (ut sum natura factus) ex a-
moris excessu meo, illius tui facti officiiq; memoria, nunc
in Bordingo ipso renouatum per te, factumque est excitatius:
quod non oblituerat quidem in mente mea, sed se ad occasio-
nem aliquam tempusq; referuabat, studium meæ quoq; tibi vi-
cissim benevolentie aliquibus tibi signis indicisq; declaranda.
Quo quoniam propter diuturnam absentiam meam re ipsa effi-
citer nihilas videtur esse, & spissius: circo has ad te interim da-
tata litteras, quibus tibi significarem, animum tuum istum erga
me, istum respectum iam pridem, & nuper in Bordingo aper-
tè etiam factum fuisse: quem tu honoris mei gratia tam ho-
noratè amantèq; tractaris. Quod si locum mihi fortuna præ-
beret, ut possim, quanti te faciam, & quid tua causa velim, quem-
modum quidem cupio atq; opto declarare: perficiam ut intel-
ligas me homini gratissimo, & similiti tui amantissimo, præstitisse
officia, quæ non idèò solum permagni æstimanda sunt, quod
benevolentia & amore proficiuntur: sed etiam quod gignunt
q; & procreant summam benevolentiam: quam iam inter nos
mutuam constantem esse, & à mea parte conficiam mihi sum, & è
tuo. Tu mihi Blanchino da operam ut valeas: nosq; fac ab-
sentis ut diligas. Mattheum Curtium medicum apud nos in-
signem,

signem, & doctissimum hominem, Romulum, totamque familiam Campegiorum domum, qui omnes in Bordingo suum mihi amorem & amorem patefecerunt, meis diligentissimè vt salutes vobis, gratiasque cunctis hoc nomine agas, etiam atque etiam te peto. Carpentoracii.

V.

IACOB. SADOLET. S.R.E. CARD. PRO-
spero Sancti crucis S. P. D.

MAGNA me voluptate affecerunt litera tua: ex quibus perspexi, vigere apud te, & memoriam amicitiae nostrae, & studium propensae erga me voluntatis: quam ego habui semper carissimam, ab eo tempore vsque, quo tu Patavii optimis artibus operam impendens, nonnulla iam illhinc ad me tui amoris indicia misisti. Quo quidem tempore memoria teneo, me dupliciter ex te laetari esse solitum: cum ab eisdem rebus cognoscerem, & quantum tu mihi tribueres, & quantum ceteris iple aequalibus, qui tunc in eodem versarentur cursu, industria & omni laude ingenii antecelleres. Securi est tempus, cum sumus Remo-
mniaque ea quae inter nos intercesserant tanquam elementa & semina futurae familiaritatis, congressu nostro mutuisque sermonibus alta, educta, confirmataque sunt: nostraque coniunctio in eum statum adducta, vt & tua mihi obseruantia, & meus tributus amorque patuerit. Sed quorsum haec? Vt intelligas, mi carissime Prosper, ea quae tu scribis in literis tuis, de tuo studio & benevolentia erga me, deque ea fide ac diligentia quam in causis meorum sis praestaturus, etsi iucundissima mihi fuerint legenti literas, tamen etiam sine literis, animo mihi praecipua, ac nimis dubia fuisse. Carolum quidem meum optimo iudicio visum esse video, qui te & Aragonium nostrum patronos populi meo asseruit. Quid enim mihi vtriusque vestrum lide, doctrina, benevolentiaque exploratus? Equidem laboro meorum civium curas, ac idque me & iuste & pie facere iudico. Agitur enim illorum meum autem officium: quod ego ita sanctè diligenterque tuteo, vt nihil sit omnino quod habeam antiquius. Quid si in humanis actionibus & negotiis, valuit semper apud me ratio officii praesertim, quid facere debeo in divinis? Ex Deo enim est haec, non ex hominibus, quae mihi cum his populis necessitudo contracta est: quam ego dum integrè casteque custodio, si minus seruo commodis & utilitatibus meis: illos tamen fructus multò vberiores respicor, quod pacatus intus, & totus mihi concors, optima cum spe vivo. Cum igitur mei huius laboris atque officii bona pars ad vos delata vel potius mihi communicata sit vobiscum: peto am-
bobus

actiones, in quibus versari & se exercere commo-
 pub. queat: dimittere curas publicas, & ad priuata studia se
 ferre quae praesertim nihilominus in publicam utilitatem
 esse videantur. Sic enim proposito statu causae, facilius
 explicatio verae rationis, & mei facti defensio. Nam si ego
 meam utilem esse Reipub. existimans, subtraherem me a
 negotiis publicis, & otii fruendi ac desidiae causa Urbem curiamque
 relinquerem, ne me ipso quidem iudice, a maximi criminis
 paessem absoluerem. Etenim quid cogitari potest iudicium
 quam si quae habeas animi aut ingenii bona, quae in communi
 hominum utilitate elucere possint, ad eaq; exhibenda, tui ho-
 nis munere atq; officiosis obstrictus: non illa ad publica emen-
 dita conuertere, sed querere tibi ipsi priuatim otium, cuius
 labor proficere ad plurimorum hominum fructum & commo-
 datum possit: Vera haec est ratio, neq; excusationem habet huius-
 di voluntas. Sed si, quod res collapsae in suum ordinem & locum
 stituerentur, veraque regendi & gubernandi ratio a principibus
 nostris iniretur: neq; temeritati, & fortunae, cupiditateque
 consultis permitterentur omnia, multa sepe a me & dicta & re-
 rata sunt: nihilq; praetermissum, quod vel ad docendum, vel
 cohortandum vel ad rogandum etiam valeret: porro autem nihil
 meae sint in Republica praeterquam sententiae dicendae, & con-
 siliu explicandi partes: quid facere debui, postquam omnia cura-
 tus, nisi me frustra, & laborare intellexi? An contra fluctum
 tumque (quod aiunt) nauigio tenui, remis velisq; contendere?
 Quod si spes aliqua tamen extitisset melius fore aliquando & si-
 sti, quorum imperium summum est & potestas, non praecipitane
 profus & praerupte, sed cum timiditate tamen & cautione aliquid
 in ea consilia se commiserent, quae sunt & ipsis perniciose, & Re-
 publicae potuissent aliquandiu forsitan dolore pati, potuissent oc-
 casionem expectans dissimulare, quoad veniret tempus, in quo
 mei animi sententia, quae certe in hoc genere rectissima & lau-
 dabilissima est, possem opem ferre auxiliinque Reip. cum conatus me-
 os, & labores omnes, quos pro illa susciperem, fore illi subdito-
 nec castros irritos existimare. Cum vero nostri principes, qui mi-
 ximè tueri & regere Christianam Reip. deberent, nihil viderent
 sibi habere propositum, nisi exitum & euersionem eadē ipsarum
 tionum, quarum praecipue salus a praepotente Deo illorum est & Re-
 commendata, & credita: cumq; ea illi sola consilia exquirant, Re-
 appetant, quae sibi ipsis, omnia consideratione Reip. arbitratu
 vtilia: (in quo falluntur quidem sed doctorem monitoremq; no-
 recipiunt) seseq; ita gerant, vt quasi mercede a Barbaris hostibus
 Christiani nominis conducti, operam illis ipsis in profigenda
 Christiana strenuam studeant nauare: quid me tandem a gere co-

Spectator enim me communium miseriarum
 spectare: Et esse tam ferreo animo praeditus, ut atrocitatem
 illius spectari perferre possem? Qui enim mæror meus in cala-
 mitate vos populorum, qui animi dolor esset? qui non mihi cor-
 poris, sed spiritus cruciatus, leuior tamen illa acerbitate acci-
 dentis cum in hoc communi tanquam nominis & generis no-
 minis, omnes ferè non ad auxilium, sed ad direptionem
 erant, ego quoque particeps aliqua ex parte illius præde ef-
 ferentis. Et mihi prius mille mors acerba eueniat, quam ut il-
 lud invidiosum labemue vllam suscipiam: de qua ne cogitari
 quidem posse sine scelere & parricidio ab homine vlllo puto. Er-
 go quod fuit reliquum, atque solum, sumpsit mihi, & constituit
 in me, quod mihi esse in ea loca, quod nec Pelopidarum nomē,
 atque facta mea ad aures perlaberentur. Quod etsi non omni-
 bus afficitur, multas habeo tamen & iucundas à molestissimis
 sollicitudinibus animi auersiones, quas mihi po-
 tissimum præclara artium optimarum studia suppeditant. Et si
 verum dicat: ego cum viderem multis & variis modis ac impu-
 gnantibus labelactari rem religionem que Christianam: habe-
 re eos tam hostes & externos & domesticos, qui hoc etiam dete-
 rioris perniciosisque existunt, quod illi externi, bona hæc ter-
 restria fronte caduca per seque interitura, nobis eripiunt: hæc
 curam, & patriam illam beatam atque sempiternam conantur
 eripere: me ad vim hostilem reprimendam idonea sunt arma at-
 que munera, ea principibus terrenis à Deo permissa sunt, si illi nu-
 merum & voluntatem summi Dei voluerint attendere, quibus verò
 præter huiusmodi opiniones, quæ in CHRIS T I fidem veram que
 de summi Dei religionem, magno cum omnium salutis beatæque
 vitæ certamine & periculo, non diu antè irruerunt, coercentur
 & mansuetur illa ego mihi sumo, & ad hoc opus saluberrimum
 & utilissimum studium, operam, laborem, curam, diligen-
 tiam, omnem omnem polliceor atque profiteor. Itaque si meis o-
 peribus benignitas affuerit, opera ea sum esse eturus, quæ si nõ
 ingratæ & numero, ac perspicuitate & intelligentia, certè
 non in CHRIS T I nostræ mysteria ita apertam in lucem
 produnt, ut velut magno illato lumine, facile sit futurum vni-
 cuique, qui animû modo æquum attulerit, ad cognoscendû, inter
 verum & falsum discernere & indicare. Quod meum consili-
 um cum maxime ad commodum & summam Christianæ Rei-
 publicæ utilitatem, eiusque ad partem illam tuendam fouen-
 damque pertinet, quæ præcipue ægra, eademque nomini Chri-
 stianæ maxime salutaris sit: ego qui ex illis fluctibus in hunc por-
 tum me recepi, & in eis commoror nunc locis, vbi plurimum il-
 luminali & prodesse queam, non deseruisse curam cogitatio-
 nemque

nemque de Repub. sed illam nunc demum verè & vtiliter suscipere se sum existimandus. Sed, vt ad prima redeam: cum antea te duxissem, & virtutibus tuis multis, & etiam officiis erga me precatus: tum verò extremus iste congressus noster, prudentiam maximè mihi tuam & æquitatem animi probitatemque aperire. Tu enim, vidi, te & lugere eisdem Reip. casus, quibus ego afflicto: eodem animo appetere honestum otium, quo ego id sum concutus. Quod etià felicitus mihi obuenit, quam adhuc fortassis: magnum tamen præ se fert probi & sapientis animi indicium: illa enim di mens, quæ tædio malè rerum contractarum, & ærum sibi, & facultatem fruendæ libertatis querit. Quod libenter cedere ferè iis, qui optimo ingenio & natura ingenua in luce editi, postquam diu versati in principum negotiis, aliquando prospexerunt, quam illa aliena tranquillitate animorum, vel potius inimica beatæ & iucundæ vitæ sit viuendi ratio: quippe etiam tota angoribus assiduis, maximisque sollicitudinibus, tanquam sentibus & spinis, intestinos sensus nostros lacerat atque cruciat: aut è vestigio si possunt, aut saltem pederentim & caute, sese laqueis & compedibus conantur exoluerè. Quæ cum in vestroque nostrum similis volutatis sit, eodemque ambo studio, optima & artibus & literis dediti simus, ad multas & graues nostræ coniunctionis mutueque beneuolentiæ causas, hæc quoque similitudo sensus & communium studiorum ratio, tam magni momenti pondus affert: vt ego amorem quem erga te suscepi, quoad vixero perpetuum sim seruaturus. Quod vt de me tibi pollicor, sic mirissimè de te persuado. Tu, si eiusdem tibi erga me animi cõsenties, id mihi literis tuis si declaraueris, facies rem mihi vehementer optatam atque gratam. Alфонsum Daualum, cuius ego virtutis nobilitatem, magnitudinem animi, mirissimè & culta & beneuolentia mea prosequor, vt saluere iubeas meis verbis, summi me ab eo cupere diligere illi vt confirmes, magnopere à te peto. Vale. Capentora acti, Idibus Septemb. M.D.XI.III.

VII

IAC. SADOLET. S.R.E. CARDIN. IOAN.
Bernardo Feliciano S.P.D.

ET si in summa expectatione eram, post Rulli mei literarumque ad me de Appiano Alexandrino scripserat, illius libentissimè, meque in eo legendo explendæ cupiditatis, qua diu fueram huius egregii (vt ego sentio) scriptoris ipsius lingua cognoscendi, non me diu erit accensus: tamen non exiguum tractum eius more, quæ mihi afferebatur, tuas accepi literas: quæ, & qui tu verè felices, & quam beneuolentiam erga me suscepi, plane mihi indica-

Sunt enim amanter profusus, & perdisertè scripta. In his
quod multatrem negotij tantopere excultas, tua quidem diligen-
tia vehementer grata: sed excusatio non ita necessaria fuit.
Facili enim intelligo, ea que aliena fide operaque gerantur, non
alio alium sapere respondere votis eorum, qui suum in his rebus of-
ficio uti putant. Quod tamen officium magis à te ex humani-
tate suscipere est, quam quod ego de te vlla in re bene sim
meritis. Sed tamen quicquid est, quod abs te actum est in ei ho-
noris causa, id mihi profusus non modò accidit gratissimum: sed
magnum etiam curam attulit, ut si fuerit occasio, coner te com-
pensare non impari munere, præsertim cum videam quanta cum
gentis & litterarum elegantia scriptus liber, idemque à gluti-
tatis & liberalitatis primas Rullo partes, tibi secundas sine dubita-
tione dedito. Agoque propterea ambobus vobis magnas gratias.
Tibi tamen, qui me in tuis literis eis laudibus exornas, quas ego
non spero: totum que id refero amorem ad eundem, qui tuis
erga me iam perfectus est: his meis Feliciane literis hoc
repondeo: te, etsi nequaquam antea mihi fueris notus, tamen
hoc bene officio ita animo infedisse meo, ut quidem te post-
hac amorem amicissimorum numero habiturus sim. Neque
illud sperum etiam optaturus, locum & tempus aliquod mihi
datis, quo tu me item tui amantissimum esse intelligas. Vale. Car-
panonensis Idibus Junij, M. D. XLI.

VIII

JAC. SADOLET. S. R. E. CARDIN.
Donato Rullo S. P. D.

Carissimum intervallum factum est, ex quo ego tuas literas
Septem. III. Cal. Aprilis Venetijs datas: Quæ etsi summam si-
gnificationem tui erga me amoris habebant, erantque ita scri-
ptæ, quasi illis suavis, nihil ingenui animi liberalisque natu-
ra significari fieri posse videretur: tamen quoniam habebant
Alexandri mentionem, teque adhibuisse diligentiam,
ut si liber Græcè describeretur, mihi que mitteretur, indicabant:
non parum mihi quicquam referendum, quod certum scirem,
quo aliter ille liber, & cuius fidei ac diligentie mihi reddendus
dubitatus fuisset. Nihil enim erat de hac re in tuis literis scri-
ptum, neque valebam coniectura assequi, unde illum mihi, aut
non pacto accedendum putarem. Quod cum longius duceretur,
ergo in maxima expectatione tui mihi optatissimi muneris
dona: recordor scripsisse ad Primum, talem virum, qualem tu
queque eruditas: hoc est, omnibus ingenij, officij, virtutisque

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ornamentis praeditum: ut is re explorata, quam primū liberare
 expectatio liberaret. Qui cum ad me ipse scripserit, tum rursus
 iam Ioannis Bernardi Feliciani (hominis docti, & ut perspicere
 videor, mei quoque studiosi & amantis) literas: ex quibus
 citat lacatus sum, quod in eis luculentum inerat testimonium
 tuae singularis benevolentiae erga me, & item suae. Neque
 statim liber tunc unā cum literis, sed post aliquot dies, mihi
 redditus est. Quem ego, mi suauissime Rulle, ea cum
 letitia accepi, qua solent, qui magnum honorem aliquem
 regnum concupierunt, ad sui desiderij exitum peruenire. Nam
 mihi quidem regnum atque honos literarum sunt: in quibus
 fors, ut non ex illis lucem aut gloriam, sed moderationem animi
 & regulam quandam vitae pacatis traducenda, mihi summa
 putem. Porro autem hunc autorem semper imprimis admiro
 sum, prudentiamque in eo penē singularem cognoui: cum
 tantum legerem, neque verba fati in eo, neque sententia con-
 stant: perspiciebam tamen in eius scriptis nescio quid, quod
 mihi extollere super communem usum ceterorum scriptorum
 praesertimque Graecorum videretur: quod nunc tuo in
 Rulle beneficio melius & liquidius diiudicare poterō. Tom-
 enim scriptorem hunc plane penitusque comprehendam, & per-
 scrutabor: ad quod me adiuuabit, quod ita & scriptus, & gra-
 natus liber est, iisque & literarum intus, & extra pegnatis
 stratus: ut nō solum utilitas, verum etiam voluptas me ad lega-
 dum vehementer sit allectura. In quo video tuam summam dis-
 gentiam, cum summo amore, quem in me habes, certasse. Quo-
 re gratias tibi equidem ago pro tua erga me liberalitate, & haec
 maximas. Sed in quo etiam gratius mihi es facturus, si me diligas
 & si hominem esse me existimas non indignum eis studiis, in quibus
 ambo educati sumus, persuasissimum tibi habebis, nunquam
 tui huius officij elapsuram mihi memoriam ex animo: nec modo
 me adductū beneficio, verum etiam imprimis benevolentia erga
 me tua, curaturum omni studio, ut aliquid aliquando tui in
 amoris & gratissimae voluntatis indicium appareat. Vale. Ex Fe-
 liciano Carpentoracensis dioceseos, Idibus Ianij, M. D. XLII.

I X.

IAC. SADOLETYS S. R. E. CARDINAL.

Donato Rullo S. P. D.

QVINTVS hic agitur mensis, ex quo tempore ego in hanc
 urbem me retuli: non mea sponte quidem neque volunta-
 te huc adductus, sed inuitus, ac dolens Pontificis Max. imperio
 terisq; compulsus, cum mihi in orō studiisq; meis honestissimam

hanc de libentissimè commoranti, hoc sanè iter perincommo-
 dum, & valde contra animi sententiam accidisset. Sed ut primum
 Antonij amplexi fuisset, cum quo de meis rebus loqui familiariter,
 & libetè possem: id quod & tua erga me officia meritaq; postula-
 bant, & mei animi grata fidelisq; memoria mihi suggererat: sta-
 tum de te, & de tuo omnifatu percontatus sum. Noli enim puta-
 re, si ille non mihi insidere in animo perpetuam memoriam
 illius liberalitatis tuæ, cum misso ad me transalpis vsque optatif-
 simo libro, non solum consuluisti studijs meis: sed quo tu esse
 erga me animo, qua benevolentia ostendisti. Neq; hoc tantum:
 verum illud etiam perspicue declarasti, singulare quoddam tibi
 esse ingenium, summumq; iudicium in peripiciendis hominum
 voluntatibus & desiderijs: tuaq; liberalitate ad illorù usum tem-
 porè accommodanda. Cum id mihi, homini etiã tum tibi igno-
 ranti, innotuisset, quo nullum nec tibi in dando convenien-
 tior, nec mihi in capiendo honestius esse potuit. Quæ res fuit ea
 quæ mutare initiũ benevolentia nostræ. Sed ego longius, pro-
 gressus sum. Ex eo enim tempore ita te amare
 cepi, ut nullum inquam studium erga te amicissimi hominis in-
 ventissimum. Itaq; Romæ ut primum mihi consistere datum est, tu
 mihi hęc occurristi primus, de cuius statu & incolumitate ami-
 cōsolatorem. A quibus cum id quod maximè optabam mihi ef-
 fectus, te scilicet valere in omnem partem, pauloq; antè
 viderem pulcherrimam, hoc est publici Christianorum conven-
 tus speciosa causa Tridentum accessisse: laudavi equidem & ani-
 mam & ingenium tuum, qui nunquam ab ingenuitate tua, & so-
 lida tui probitate discedas. Etenim videre mihi videor, quàm tu
 in rebus rectum bene restituendarũ: quàm in eiusmodi studio
 voluntate flagrans: ut te angat & sollicitum habeant ea, quæ
 quocumq; afferuntur impedimenta. Sed de rebus illis Deus viderit.
 Non viderem optamus, & assidue vota facimus, ut quàm rectissi-
 me agatur: veruntamen quid sperare debeamus, incer-
 tum est. De te ipso autem, id quod ad me nunc pertinet, estq; mei
 in te animi amoris proprium, nonnulla mihi, Donate, incidit
 suspensio, & metus quidem, ne ex animo tuo penitus elapsus sim.
 Quotidienum est: quinque iam menses sunt, fluxitque tantum
 responsus, neq; dum mihi abs te quicquam, ne salus quidem, alio-
 quam saltem literis, tuis verbis nunciata: tantone tibi labor scri-
 bendi nec movendi molestior, quàm mei absentis fuit appellatio
 quorundam? Quomodo ergo hoc lues? opinor si & literas mihi mi-
 scribas, & doctissimorum hominum contubernaliũ tuorum, A-
 ntonij, Prulli, & M. Antonij Flaminij acta aliqua ad me perferi-
 sis. Nisi forte omnem tuam mentem, cogitationemq; rerum
 mearum, illa propè immensa suavisimè huius tui comitatus

voluptas sic obruit, vt despiciere in partem aliam non queat: pro-
fertim, omnium hominum longè & virtute, & comitate, & pro-
dencia præstantissimo, Polo, tuos oculos animumque comple-
te. Quod si est ita, ignosco tibi equidem, neque te amplius in
crimine accersò. Sed in magno meo desiderio retinendi tui, ita
me res tamen plurimum consolatur, quòd intelligo, plus tempore
apud me officij ac diligentie in tuenda amicitia memoria re-
dere. Quare si me amabis, & ipse ad me scribes, & hæc præter
efficies, vt te internumtio, sodales tui & mei amantissimum esse
cognoscant: & ego illos memores intelligam mei. Quod prohi-
eueniet, si illi mihi salutem ex tuis literis dixerint. Quam ego
illis plurimam à me nunties, vehementer abs te etiam atque et-
iam peto. Vale. Roma; IX. Calend. Octob. M. D. XLV.

X.

I A C O B . S A D O L E T V S S . R . E . C A R D .
Isidoro Clario Abbati S. P. D.

C O M M O D V M emereram ex tertia febrì, cum tua mihi
allata sunt literæ, datæ XVI. Calend. Augusti Tridenti: ab-
quanto autem serius, quam dierum & itinerum ratio postulabat,
tabellariorum negligentia nobis reddita: quibus in literis facili-
tè & amorem tuum erga me, & memoriam veteris nostræ con-
suetudinis recognoui. Sed quominus ad eas tum celeriter respic-
derim, partim imbecillitas corporis, partim etiam publica hæc
negotia, qua nos hic anxios & sollicitos admodum habent, ali-
quandiu retardarunt. Video enim Isidore, id quod tu quoque in
literis tuis significas, rem communem nostram, hoc est, causam
Christianæ religionis (quid enim est quod magis nostrum esse pos-
sit:) eò deductam esse, vt grauissimorum concursum periculorum
metuere debeamus: spe præsertim concordia penitus subacta,
qua antea sustentabamur. Nam qui antea, cum à nobis & ab Ec-
clesia Catholica grauiter dissentirent, omnia sua tamen concilio
se esse permissuros pollicebantur: nunc posteaquam indicium
conuocatumque concilium est, cum retractent promissionem
suam, plurimamque dent indicia, non solum non commutati præstari
animi sui, verum etiam in prauis opinionibus vehementer per-
tinacis: qua spe possumus niti, vt turbæ hæc, quæ omnia communi
humanaque permiscuerunt, aliquando pace consensioneque tollan-
tur? Atque vrinam, quod tu videris cõfidere, mea opera atque indu-
stria aliquid prodesse possit Christianæ Reip. nos hoc diuinitatem
violata perturbataque religionis, vel nostro ipsorum sanguine li-
benter redimeremus. Sed cum neque ingenio multum, & autorita-
te nihil possim: quòd tantum mihi tu tribuis, id ego amori tuo
erg.

ergo me, nō illi quo ceteris in rebus plurimum vales, iudicio esse
illud quod puto. Verum quoquo se modo habeant Christianæ
religionis, illa est spes nobis in Deum conicienda firmior, quod is pro
sua familia perpetuæque benignitate & clementia populos suos
decebat ad interitum: neque gentem delectam ab se nonnullorum
delictorum peccata dari in exitum volet. Quam ego vnam con-
fessionem, nec aliam præterea ullam, his tot malis reperio. Sed
de illis factis. Quod scribis, iucunda isthuc multorum consuetudine,
sunt præsertimque eorum qui legationis munere apud vos funguntur,
sunt præsertimque sapientissimorumque hominum, comitate erga te,
sunt præsertimque liberalitate leuari molestias tuas: facile adducor in
eum contentiam, ut tibi ista peregrinatio non defugienda fuisse
videatur. Nihil enim potest esse dulcius, quam cum doctis, cum
pious, cum tui amantibus versari. Quibus quidem legatis, quos
ego necesse summo cum honore colo obferuoque, plurimam ut
illorum verbis meis nunties, nō rogo te solum, verum etiam Fla-
vium Lucianum, sodalem & contubernalem tuum, vidi Ferrariæ,
cumque cum eo bis collocutus; & quantum illo breui tempore
habere potui, eius excellens ingenium, singularemque doctri-
nam summo opere probavi. Eum tu, & item contubernalem tuum
Christophorum, quem testimonio tuo, & amare cepi, & virum
egregium esse arbitror, meis verbis saluere iubeas velim. Fac va-
leas, & me tu diligas. Roma, Calen. Septembris, M.D.XLV.

XI.

JACOB. SADOLETVS S. R. E. CARD.
Isidoro Clario Abbati, S. P. D.

ACCEPTAM tuas vna & Luciani nostri literas, gratas mihi
fuerunt: sed cum illi tum aliqua rescripsissem, distuli scri-
bere, quoad haberem absolutum meum de peccato originis
locum. Quem nunc tibi mitto, correctum aliquot in locis: non
quia mihi viderentur ab integra in Deum fide esse aliæ: sed ut
demonstrares fugerem quas studio omni semper deuto, si tamen
aliquid aliqua ratione concedatur: est enim seculum hoc, si quod
negamus aliud, ut tu quoque scribis, ita paratū ad insidias omnium
deceptus inebriationibusque tendendas, ut transfiri nusquam sine
periculo possit. Sed si virilis animi nō est, detererri metu ab actio-
nis honestis: ne meum quidem erit, si quid sit in quo prodesse
possit fidei Catholice, quam ego sanctissimè & constantissimè
colō, desistere a conando hominum contentiosorum causa. Ego
pro meo capite ingenij (quod sanè quàm exiguum est, sed cupidini-
tatem indagande veritatis) conatus sum, quoad potui,
perire tam obcurisimam: & hoc originis peccatū, quod sem-
per ad-

per adhuc mihi latuisse visum est, in conspectum hominum la-
 cemque proferre: si id tamen sum assecutus. Quod iam non meum
 sed aliorum erit iudicium: & imprimis tuum, Isidore charissimum
 comitumque tuorum vna Luciani & Chrylostomi: quos ego non
 non certandi studio, sed animo cognoscendi, amice & ingenia
 mea scripta lecturos. Habes igitur librum, in quo legendo qua-
 dam a te peto: primum, vt attento animo cum perlegas, de qua
 tota materia non antequam statuas, quam illa tibi bene per-
 cepta & cognita fuerit: habet enim (vt opinor) subtiliores non-
 nullas consideraciones. Deinde, vt cum legeris, remque cum fa-
 miliaribus tuis communicaueris, si qua offendas in eo, quae ap-
 te videatur a Catholica fide discrepare, mihi antequam nunties, quae
 cuique notum facias: vt possim, id quod maxime opto, non so-
 lum probus esse ecclesiae filius: sed etiam videri. Equidem labi-
 rari, & adnixus sum: omniaque circumspexi, ne imprudens in-
 derem in sententias reprehensione dignas. Nam de industria in-
 eas incurrere perquam impium est: neque id vnquam sinat me
 Deus. Inscium autem & oscitantem labi aliquando, & errare, est
 humanum. Sed tamen, vt admonitu beneuolentiorum error thiam
 tollatur: quo ego mediisfidius sum animo, vt & auditurus sum li-
 benter errores meos, & illos studiosè emendaturus ac correde-
 rus. In quo mi Isidore tuam imprimis operam beneuolentiam-
 que requiro. Si ergo erit quippiam eiusmodi, me quam primum
 certiotem facies: reliquos celabis: donec tibi a me fuerit respon-
 sum. Cum reliquos dico, tuos comites excipio: quorum ego per-
 multum, & confido probitati, & tribuo doctrinae. Sin autem
 nihil fuerit quod Christianae pietati sit aduersarium: erunt autem
 aliqua, quae disputationibus trahi in diuersam partem posse vi-
 deantur: his posthabitis atque neglectis, librum communicabis
 quibus cum voles. Nam certe res ipsa & veritas se ipsam curabit.
 Aut si quid erit fortasse, quod nequeat defendi: caritas mei
 ingenij accusabitur, non in Deum fides: quorum primum tole-
 rabilius est, alterum ferri nullo modo potest. In conferendo
 etiam & communicando, rogo te vt habeas potissimum Ambro-
 sium Catharinum: omniaque ita agas & tractes, vt tua in me be-
 neuolentia, & mea erga te mutua postulat. Quanti momenti sit,
 & quantum opere conducat hominibus Christianis, cognoscere hoc
 originis peccatum, qua in re consistat, & ad fidei nostrae mysteria
 intelligenda quam habeat vim, discerem pluribus, nisi te opti-
 me id nosse scirem: quamobrem supersedebo hac parte oratio-
 nis. Tantum te orabo atque obsecro, vt suscipias hunc laborem
 non inuitus, mei honoris causa: tuamque solitam humanitatem
 & beneuolentiam saepe mihi perspectam, in hac re potissimum
 exhibeas mihi & praestes: quod ego summum a te officium, &

peccatum animi amicissimi sum habiturus. De prædestinatione
quid statim, & quam cum Luciano mea mens consentiat, ex
hoc quoque libro poteris habere compertum. Vale. Romæ,
XVII. Calend. Febr. M. D. XLVI.

XII.

IACOB. SADOLET. S. R. E. CARD. NI-
colao Peirellio, S. P. D.

Pater ad me scribit, in eo obeundo munere, quod rogatu
meo suscepisti: te & Carpentoractensibus civibus vsq; eo fa-
miliare, ut in sacris illis concionibus, quas ad populum habes,
seu religiosis studium ardentius, nec rerum copia vberior, nec
orationis subtilitas maior desiderari posse videatur. Itaq; admi-
rationem ad te audiendum hominum cuiusq; generis, ætatis, ordi-
nis, concentum fieri, ut profus nunquam istæ quisquam maiore
honorem vel frequentia, vel admiratione, eius generis concio-
nem habuerit. Quod mihi quidem, qui præstantissimum inge-
nium tuum, pari vitæ integritate ac pietate coniunctum, istic
cum esse, facile perspexi, minimè mirum visum est. Non pos-
sum tamen facile verbis consequi, quam id gratum mihi & iu-
cundum acciderit. Nihil enim vehementius studeo atque opto,
quam illos homines, quos fidei meæ commisos, paterno planè
amore prosequor, his tam turbulentis temporibus, quibus mul-
tos exoptate a vera religione abducuntur, in recta erga Deum fide
et officio manere. Itaque cum tu ad eos continendos, tam
fidem, tamque egregiam operam mihi absenti naues, in credi-
bilis quadam voluptate afficiat necesse est. Tibi verò eo nomine
tantum debere me intelligo, quantum equidem vix posse vn-
quam videri persolvere. Sed tamen, & is primùm, qui pias ho-
minum actiones cælestibus præmiis remuneratur Deus, cui tu
in primis deseruis, tam præclari officij tui amplissimam tibi mer-
cedem reddet: & ipse non desistam, quin tibi pro tantis tuis in-
me, meosque civis meritis, aliquam aliquando gratiam referam.
Tu ut civitati isti pergas rectam, quemadmodum facis, sa-
lam & immortalitatis viam ostendere: meque apud Deum præ-
cationibus tuis inues, ut mihi ad Ecclesiam meam regendam
redire illius benignitate contingat, abs te vehe-
menter peto. Vale mi Peirelli. Romæ,
M. D. XLVI.

IAC.

IAC. SADOLETVS CARDINALIS
Florentio Volufeno Scoto, S. P. D.

EVm, qui superioribus diebus tuas ad me attulit literas, testimonio tuo adductus, libenter vidi: opemque illi & studium meum deruli, ut multum apud me valuisse commendationem tuam facile intelligere potuerit. Nec te tua sane, quam de me habes, opinio fefellit. Sumus enim, semperque fuimus, ad breve de doctis & probis hominibus merendum, si minus opibus facultatibus instructi, ac certe natura studioque propensi ac parati. Te quidem, quem & optimis artibus eruditum, & in his de religione dissensionibus optimè sentientem semper iudicamus, eo quo debemus studio & amore prosequimur. Itaque quod sententiam exquiris nostram, quam viam cum in patria tua constititeris, in qua maximas de religione contentiones esse scribis, insistere debeas: nos id tibi consilij dabimus, quod & amore nostro erga te, & virtute ac pietate tua dignum sit: quod tamen a te iam pridem caprum esse minimè dubitamus. Nam cum & litteras nos literas, & rerum euentus ipse docuerit, Ecclesiam Dei turbulentis hominum seditionum consiliis perpetuè infectam esse, & obnoxiam nimirum permittente Deo, quò hic bonorum exploraretur fides atque constantia: profectò dubium esse non potest, quin quod sanctissimi viri huiusmodi dissidiis & contentionebus exortis, semper fecerunt: ut Ecclesiam partes sequerentur, eique tanquam firmamento veritatis inniterentur: id hoc quoque tempore optimus & grauisimus quisque facere debeat, & sanctissimam parentem omni pietate & studio constantissimè tuenque defendere. Etenim summa sit non dicam imprudentia, sed amentia, Catholica relicta ac deserta Ecclesia, eiusque perpetuo consensu, & tot sanctissimorum patrum auctoritate contempta, eorum sectam sequi, qui impulsu odio, & furore quodam rapiti, tam temerè ac nefarie ab Ecclesia desciscere, eamque vexare atque oppugnare ausi sunt. Quos ut corrupti sacerdotum motus grauisimè offenderint, nequaquam ea tamen, aut alia omnino vlla, turbanda pacis & commouenda seditionis causa iusta esse potuit. Quamobrem te quidem nec consilio, nec cohortatione mea egere arbitror. Sed tamen quando me, quomodo gerere te in patria tua debeas, consulendum putasti, credo quo auctoritate mea consilium tuum confirmaretur: suadeo, hortor, & moneo, ut maiorum nostrorum vestigiis insistas, atque ea quae statuta, decreuit, & tot iam seculis obseruauit Ecclesia: tanquam Spiritus sancti, qui illi custos & veritatis omnis doctor perpetuè adesse

lecta & instituta sanctissimè seruanda esse censeas: ut quæ hæc
 que tibi a Deo data sunt, ingenij, doctrinæque munera, ad eos
 quibuscumque videris, in fide & vera religione (quantum in te erit)
 commendas, sedulo ut Christiano homine dignum est conferas.
 Hæc profectò vna rectissima ad æternam salutem via est: hanc
 qui mittunt, Deique & Ecclesiæ præceptis ac legibus obtempe-
 rant, ad illam quæ Christianis hominibus proposita est felicita-
 tem sine vilo errore perueniunt. Sed hæc ut voluntati tuæ obse-
 queris, non quò te putarem de his rebus non optimè & sentire,
 & rectè scripsisse, iam attingi. Tu velim beneuolentiam erga me
 tuam conferres: tantum que de animo & voluntate mea tibi pol-
 licere te spondeas, quantum virtus & probitas, & vetus tuum
 erga me studium postulat. Vale. Romæ, M. D. XLVI.

XIV.

IAC. SADOLETVS S. R. E. CARDIN.

Gabrieli Paleolo Bononiensi, S. P. D.

ACCEPI literas tuas, testes cum eius ingenij quod ego in te
 Altimum esse audio: tum etiam officij atque amoris, quem
 ego optinam & clarissimum virum mortuum, quemque in me
 habere te ostendis: quorum utrumque nequaquam mihi
 exoptarem opinionem accidit. Cognoui enim semper ve-
 rum familiam cum ingenij & literarum laudibus, tum probita-
 tem & in amicis obseruantiam, in ista ciuitate facilè excellere. Quæ
 præ propria & domestica ornamenta tui generis in te ipso non
 tantum solui, sed etiam cumulatam tibi confido atque opto.
 Quod autem scribis in literis tuis, te arbitrari, collega mei, vel
 vniuersi charissimi potius Petri Bembi Cardinalis, importuna
 morte me grauitè afflictum, & prostratum iacere: non fallit in
 sermone tuo. Nihil enim mihi potuit cœnare acerbius, quam
 scire ab eo, cuius ego amicitiam fraternamque conjunctionem
 quatuor & quinquaginta annos inuolatam tenueram: quem
 prope ipsius præcitantissimas virtutes, summamque humanita-
 tem, probitatem, suauitatem, singulari quodam & penè inaudi-
 tum amore proferebar: quo cum eram omnibus & studiorum
 erudicem, & voluntatum, tam in familiaritate & consuetudine
 soluta, quam in ipsa Repub. vinculis & necessitudinibus as-
 trictus: et eo mihi nunc erepto, solus planè, & ab omnibus mihi
 solutus esse videar. Ex quo non possum non dolere casum meum.
 Num illam quidem lugere non esset fas. Cæte enim putes quen-
 quam vquam vlla in genere, vilo tempore, vixisse tam beatè,
 quam Petrus Bembus est mortuus, siue diuinæ in eum beneuo-
 læ iudicia spectentur, siue humanæ. Quæ magna quidem
 mihi

mihī est consolatio: sed nequaquam adhuc mereri in eo partem dābimus operam, quoad Deo adiutore poterimus, ut deum rem minuat, qui est imbecillitatis: memoriam autem tui viri, id quod ad fidem amicitiae, & ad illius virtutum gratiam memoratorem pertinet, assiduam retineamus. Tu mihi Patrem perge, ut cepisti, atque ita te confirma, ut ei expectationem magna de te concitata est, speique tuorum cumulare satisfactio. Fratribus tuis humanissimis ac suavissimis, Galeatio, Camillo, & Astori, plurimam à me dic salutem. Vale. Romae, V. Nonas Februarij, M. D. XLVII.

XV.

IAC. SADOLETYS S. R. E. CARDIN.

Francisco Mario Molsa suo S. P. D.

COGITANTI mihi ad te rescribere, commodum illud sunt ex Vrbe literae, quibus certior factus sum, summum Pontificem in Urbem ingressum esse, teque cum Farnesio tuo primo ac liberalissimo iuvene esse assiduam: eos quoque, de quibus nonnullam ad me detuleras querelam, quasi illis adhaerens, quibus minimè debebas, esse contemptui, tecum nunc adeo, teque illos planè habere in potestate. Quae res breviorum me in scribendo facit: res enim tuas in tuto positas, teque iam me nec consolatione egere, nec consilio, nec cuiusquam operam plius arbitror: cum sciens, ab ipsis fontibus relinquere fidem tuam nunc facile possis. Ego sanè cum essemus etiam tam Neceae, de tuis difficultatibus exponens, commemoram Pontificem optimumque principem sua sponte fauentem tui familiaribus, hoc est, doctis, & bonis viris, etiam magis ut tibi consuleret atque opitulareretur, mihi ut visum fuit, accenderam. Secura est postea (ut tute scis) distractio omnium nostrum: cum me huc ut conferrem, valetudinis ratio non modò me hortata est, verum etiam coegit. Nec tamen dubito, quin mea illa opera, ut tibi attulerit iam fructum, aut certè allatura sit: cum perfectum tua virtus, excellensque ingenium, omnibus sit amabile. Illud factum est, aut certè cum fiet, ut mihi literis tuis significes, penè tibi mando. Epistolas omnes tuas, quas & ad me, & ad Paulum misisti, legi summa cum voluptate, vehementerque precor. Nec unquam sanè dubium mihi fuit, quin quaecumque tu ad res ingenium tuum applicuisses, dummodò in vna ratione versari genere scribendi commemorare, futurus fueris omnium longeprius. Sed haec tu melius. Nos hic conualescere iam coepimus: omnino sumus adhuc imbecilli, sed spe nitimur bona. Nostrum ad Urbem reditum aliquot menses necessariò differemus. Vale.

mi Mol-

Molsa, & cum erit otium, nos tuis literis sapiculè appella.
Carpentoraci, VIII. Calend. Septemb. M.D. XXXVIII.

XVI.

FRANCISCVS MARIVS MOLSA,
Iacobo Sadoletto S. R. E. Card. S. P. D.

Quis me absentem officiis complexus sis, Pater amplif.
sime, ex Pauli Sadoleti tui epistola, accuratè admodum ac
permanenter scripta, certior factus sum. In quibus cum iucunda
miles acciderunt: tum illud iucundissimum fuit, quòd à nemine
meo leniter quidem admonitus, me tamen Pontifici Max. his ver-
bis commendaueris, vt mihi singularis cuiusdam beneuolentiæ
iudicium, ac iudicij testimonium, quo nihil grauius esse potuit,
supererit. Quanquam subuereri venit mihi in mentem inter-
dum, ne maiorem tua prædicatione de me expectationem (quæ
maximè in ameis tuendis est diligentia) excitaris, quam ego su-
bere possim. Vtranque certè eo studio es persecutus, vt amo-
ni erga me tui, rationibus meis consulendo: iudicij verò de in-
genio bene sciendo, egregiam significationem dederis. Amo-
ni certè quoad eius fieri poterit, respondebo, tuorumque erga
me meritorum memoriam studiosissimè diligentissimèque ser-
uabo. Iudicij verò si minus satisfecero, mihi ignosces, imò etiam
tibi, qui me ad eam laudem vocaueris, eaque de me fortasse rece-
peris, ad quæ consequenda, cum vires omnes animiq; cogita-
tiones, operam, diligentiam, ceteraque omnia quæ in mea sunt
potestate, attulerò, si minus fidem tuam liberabo, omni tamen
sua profectus sim vacaturus. Quod ad Pont. pertinet, vix dici po-
tèst, in eius liberalitate quam nihil propemodum spei mihi po-
tèst. Tu iudicem: qui eo ingenio est, vt si etiam velit, ita tamen
legè ac cunctanter velit, vt ei qui illius arcæ confidat, prius sit
merendum, quam subsidio aliquo subleuetur, necessitate
eius subueniatur. Itaque statuo ipsius liberalitatem afferendo
mihi multò aptiorem esse, quam dissolendo. Quicquid
tamen inde commodi ad nos peruenerit, id totum à te profe-
ctum iudicabo. Meas interim angustias (quod nunquam futu-
rum quæssim) amare incipiam: quæ mihi causam harum litera-
rum dederunt. Optabam siquidem iam pridem Sadolete vir o-
mnium sanctissime, atque doctissime, te meis literis compellere:
sed ob eam vnam causam vt tuas elicerem literas. Cur enim ego
quæditate non ardeam, vt aliquo in loco scriptorum tuorum
meum interij possit meū: cum ea eloquentia præditus sis, vt si in-
terres illos Crallos, Antonios, addo etiā Cicerones, etas tua in-
uideres, cum multis tamè nunquā numeratus fuisses. Ea verò do-
Grina,

cina, ut nemo illorum temporum neque vberioribus doctrinae
 artibus, neque eloquentiam grauiorum disciplinarum in-
 mento ditauerit. Huius ego rei cum nullum exitum reperire
 propterea quod reuera dignitate, grauitate, doctrina, interpe-
 re me posse non videbam sine maximo scelere: praesto tamen
 fuit, adiuuitque hunc animi mei ardorem, egregia tua ac sine
 laris erga me pietas: qua factum est, ut eam iuuandi meae
 ornandi actionem cogitationemque susceperis, quae filium
 praeteriti non possint. Itaque sum consecutus, ut non modo
 mnes nihil mihi tam paratum esse intelligant, quam operam
 auctoritatem tuam. Sed etiam scribendi ad te occasionem
 maximè cupiebam) nactus sum: quam mihi oblatam nullo
 dimittendam censui. Huc accessit, quod is qui me in scribendo
 impediabat, tui interpellandi metus, eò minus nos commo-
 quod te laboribus senatoris muneribus liberatum, Carpen-
 racti vestro illo familiari in loco oblectari iam puro. Quod et
 nobis perincommodè cecidit, qui aduentum tuum audissimus
 expectabamus: non tam incertendum tamen nostra caula, qua
 latandum tua arbitratum sum: quod te in domesticam illam
 dem receperis, ubi & valetudini tuae commodè inseruias, & ho-
 nesto otio ac optato perfruaris. Dum id sic tibi sumas, ut tamen
 ibidem manendum putes, dum effuere calor, inque cum me
 liuscule tibi erit, id est, cum planè confirmatus fueris, dabo
 via velis, ac Romam redire, quae virtutis tuae semper a primum
 domicilium fuit. Haec scripsi paulò verbosius, timens, ne ad ea
 vitæ cursum relatus, à quo Reipub. causa inuitus aliquantulum
 deflexisti: veterem viuendi libertatem tibi sequendam statu-
 qua te aded delectari solere non sum nescius, ut ab ea vix digredi
 posse mihi persuadeam. Neque verò est, quod me in his
 facilitate tua abutum existimes. Non enim eius generis sunt ef-
 ficia tua, quae gratiarum actionem non desiderant: neque ego
 is sum, qui nisi aliquem mihi splendorem aliunde arceham, non
 sum penitus cariturus. Vale. Romae, Pridae Non. Iulij,
 M. D. XXXVIII.

XVII.

FRANCISCVS MOLSA, PAVLO
 Sadoletto, S. P. D.

PVTABAM ego post tuum & Sadoleti patris tui ab Vrbe
 cessum, maximam mihi Quirinales vestros hortos obuenti
 facultatem datum iri: quorum amenitate cum tui desideram,
 loco ipso admonente, lenirem: tum me ipsum maximis sollicitu-
 dinibus penè confectum colligerem, ac interdum aliquid etiam

...dicitur, quod tibi cum redieris, utij mei fructus extaret a-
 ...cuius rationem diligentiis, cum discederes, exacturum
 ...dum esse te memini. At quam me frustra spes ea consolata sit,
 ...Non modo ego ad illos nullus accessi, sed P. Paulus etiam
 ...quis, qui edicto pretoris prohibetur, ne vidit quidem. Obse-
 ...cuius, quod est hoc? Tantane illum, quem vos prefecistis, parsi-
 ...m in rebus alienis uti, ut eos etiam quos vobis sciat esse cha-
 ...fimus, non admittat? Vinitorem, nauum ac industrium homi-
 ...nem quod vobis sibi commendatum in finem receperit, vexet?
 ...quod eius superbiam ferre non possit, illum discessisse mi-
 ...si vobis canalis. At fructuosas res sibi habeat: Gallina abun-
 ...de abonder olea, malo, fima, & rerum rusticarum gloria se du-
 ...cet & fructus horum nihil impedit. Nobis qui animi, vitandi-
 ...que salutis causa, illuc conuenire consueuimus, vmbra, apri-
 ...tatem, ac ne me delictis omnibus bellum indixisse putes, ro-
 ...tina mandeat. Licet Currio, licet Bino, Sanoiaque etiam
 ...Quod est
 ...ut illi
 ...la, que
 ...illam
 ...as, & ho-
 ...tantis
 ...cum re-
 ...is, dare
 ...tiffima
 ...e ad em-
 ...quant
 ...stare
 ...ix digni-
 ...his hinc
 ...is sunt ob-
 ...eque ego
 ...estiam, co-
 ...on. Julij

D d

nullum genus incommodi reperiri posse, quo ego non vixi.
 Quod si in eam me expectationem Morta literis suis non videret
 aliquid certe noui consilij capere potui. Nunc eò res est de
 ut nec Roma exendi, nec (quod peius est) remanendi ratio
 iam proponatur. Adhesse tu saltem, minus multum profecti
 boraremus. Hæc nò eò scribo, quòd te his meis angustis al
 pacto mederi posse confidam: nam si id per te fieri potuisset,
 iam planè factum) sed ne hoc quoq; ad summum meto
 datar, mihi deesse, qui cum liberè omnia communicem, ac
 mecum colloquar. In quo tuam aliquot iam dierum cellatione
 egre ferrem, ni Sadoleti patri tui valetudo, cui tamen me
 esse intelleximus, eius omnem causam sustineret. Nam literar
 stras ad te non proferri qui putem, cum eas semper in facili
 cum consiciam, qui à tuis Cardinali ipsi inscriptus, tabellari
 vos perferendus datur? Quòd si olim rescribendi aliqua tibi
 occasio obrulerit: scito, te nobis satis non esse facturum, nisi
 epistolas quodam quasi cumulo addito, ponderosiores effici
 quòd nos scilicet de Regum congressu, deque pacis conditio
 bus (modò inter eos conueniat) certiores facias, idque
 ne nos omnino abfuisse videamur. Hæc ego scribam nono
 Iulij maximo imbri, ac Ioue tonante: utinam etiam appo
 bante: quo quidem tempore si rectè itineris illorum temp
 disposuimus, rem satis calere arbitrabamur. Non nihil tamen
 vobis adhuc suspensio animo eramus: nec dum satis confid
 poteramus, vtrum vos profectos pro certo haberemus, an pot
 alicubi istorum locorum concedisse, ob patrii imbecillitate
 arbitraremur. Quapropter cum primum poteris, hic quoq; scri
 pulus nobis tuis literis eximendus erit. Vale, & me ama. Roma.

XVIII.

IAC. SADOLETVS S. R. E. CARDIN.

Antonio Florebello suo, S. P. D.

ET prius epistolam tuam libenter legeram, & post oratione
 tua huc ad nos allata mirificè eius sum lectione delectatam.
 Est enim ornate atque amplè scripta, reque ipsam mihi ante o
 los constituit: cuius ego ingenium & copiam admodum semper
 probaui. Pauca sanè quædam adnotaui in ea, quæ haud magis
 momenti sunt. De quibus mandaui Paulo, vt certiorum te h
 ret. Nunc mi Antoni, quando eos curtus cepisti, qui ad summam
 laudem deducere te possunt: perge porro atque enitere, vt spes
 nostra de te indies fiat credior, magnumque ex te accedat nostræ
 communi patriæ ornamentum. Non eges tu quidem horratib
 ne: sed tamen amor meus non patitur à me præmitti, ne hoc
 officium

presentia potes. Nam cum de tuo ingenio, doctrina, probitate
singulare iudicium semper feci: tum te habui proximum, cum
aque penè atque illum ipsum diligere. Præterea te mihi
strictum fide & promisso esse arbitror: Discessisti enim a
me concedente & permittente, cum Paraviim es profectum
lege & conditione, ut simul atque in clamalessi, opusque, esse
sem, reuolarurum te reciperes. Quare cum tui accersendi tem-
pore venerit: egoque te non vocem solum, verum flagitem etiam
que expectam: tuarum nunc patrium est, tuique etiam pudoris
eius ingenij, quod optimum in te cognitum & perspectum
est: non solum operam dare, ut restituas te nobis: sed ut coherere
& sine vlla mora restituas. In quo ipse volo tibi persuades
me non modo in consuetudinis & familiaritatis consortium,
in omnis fortuna, tum dubie, tum secundæ, societatem vocari.
Has ego cum scriberem literas, cupiebam vehementer tibi
circò reddi: ut tu primo quoque tempore, quid de hac re statum
haberes, facere me posses certiore. Si enim tua consilia
quod opto & spero) cum expectatione mea consenserint, p-
statim te parabis. Sin autem fortè (quod vix fas esse arbitror)
lieno fueris à nostra voluntate animo, nosse aucto tamen, ad
quam primùm, consilium omnem tuum: ut si mihi præcisâ spe
aduentus fuerit, alium alicubi quæram, qui mihi & ad manum
ad curarum communicationem præsto sit: quem tamen me
alium, quàm te esse velim: & potissimum omnium te fore con-
do atque auguro. Vale, & rescribe. Ex Feliciano nostra dice-
scos, XVI. Calend. Septemb. M. D. XLI.

FINIS LIBRI DECIMISEXTI

IACOBI SADOLETI EPIST.

AD PAVLVM SADOLETVM

Lib. Epist. I.

IAC. SADOLETVS EPISC. CARP.

Paulo Sadoleto S. P. D.

LITERAS has ad te scribo literas, prouocaturus
quas Vigilantia proficiscens dedisti. Nam cum primas
meas scriptas ii. Cal. Octob. ad & item Cal. Auenti-
ne misissem, ut celerius illine ad te perferrentur: p-
fridie vesperi reddite mihi sunt tuæ: in quibus mihi illud per-
cundum, quod te asperiosem itineris tui partem sine detrimen-
tulo emensum esse cognoui. Et quidem cum hac scriberem, in illa
lam opinionem comedura ducebat, ut te puram iam venis-
Mu